

**МЕТОДИКА ОРГАНІЗАЦІЇ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ, АНАЛІЗУ,
РЕВІЗІЇ ТА АУДИТУ ФІНАНСОВО-ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
ПІДПРИЄМСТВ**

УДК 657:336.221

DOI: 10.37128/2411-4413-2021-1-8

**ОБЛІК В
ОПОДАТКУВАННІ
ДІЯЛЬНОСТІ
ПІДПРИЄМСТВ**

ПОДОЛЯНЧУК О.А.,
*кандидат економічних наук, доцент,
завідувач кафедри обліку та оподаткування в
галузях економіки,
Вінницький національний аграрний університет
(м. Вінниця)*

У статті проведено аналіз доходів зведеного бюджету України та визначено, що надходження до бюджету зростають і, в основному, за рахунок податків та зборів. Розкрито нормативне визначення понять «податок» і «збір» та окреслено їх основні характерні ознаки. Проведено критичну оцінку сутності характеризованих дефініцій та визначено невідповідність термінологічного апарату. З'ясовано, що в основі визначень враховано принцип обов'язковості сплати податку чи збору, який сплачується конкретним платником на визначений рахунок відповідного бюджету. Виокремлено основні критерії розмежування прямих і непрямих податків: спосіб переказання: прямі – один учасник у розрахунку та сплаті, непрямі – декілька учасників; об'єкт оподаткування: прямі – з доходу, прибутку, майна та ресурсів, непрямі – з вартості споживання чи користування товарів; суб'єкт сплати: прямі сплачує платник податку – виробник чи продавець, власник товару, непрямі – суб'єкт податкового навантаження (покупець, в якого виникають витрати). Враховуючи дослідження науковців та власну думку, запропоновано на законодавчому рівні обґрунтувати термінологію визначень прямих та непрямих податків, а також окреслити чіткий їх класифікаційний перелік. Доведено, що бухгалтерський облік впливає на прийняття управлінських рішень, оскільки отримана облікова інформація засвідчує дані про діяльність підприємства і дає можливість здійснювати в подальшому планування та контроль. Визначено, що метою обліку в оподаткуванні є формування достовірного і законодавчо обґрунтованого розміру бази оподаткування та визначення сум податкових зобов'язань із податків і зборів для узагальнення у податковій звітності за окремими податками. Окреслено обліковий процес розрахунків за податками і зборами суб'єктів підприємництва. Запропоновано в обліковій політиці підприємств виокремлювати об'єкти оподаткування.

Ключові слова: податки, збори, облік, оподаткування, прямі податки і збори, непрямі податки і збори.

Рис.: 2. Табл.: 2. Літ.: 11.

ACCOUNTING IN TAXATION OF ENTERPRISES

PODOLIANCHUK Olena,
*Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Head of the Department of Accounting and Taxation
in the Fields of the Economy,
Vinnytsia National Agrarian University
(Vinnytsia)*

The article analyzes the revenues of the consolidated budget of Ukraine and determines that budget revenues are growing, mainly due to taxes and fees. The normative definition of the terms «tax» and «collection» is revealed and the main characteristic features are outlined. A critical assessment of the essence of the characterized definitions was made and the inconsistency of the terminological apparatus was determined. It was found that the definitions take into account the principle of mandatory payment of tax or fee paid by a particular payer to a specific account of the allocation budget. The main criteria for distinguishing between direct and indirect taxes are highlighted: method of translation: direct – one participant in the calculation and payment, indirect – several participants; object of taxation: direct – from income, profit, property and resources, indirect – from the value of consumption or use of goods; subject of payment: direct is paid by the taxpayer – the manufacturer or seller, the owner of the goods, indirect – by the subject of the tax burden (the buyer who incurs costs). Taking into account the research of scientists and their own opinion, it is proposed to substantiate at the legislative level the terminology of definitions of direct and indirect taxes, as well as to outline a clear classification list. It is proved that accounting influences management decisions, as the received accounting information certifies the data on the activity of the enterprise and gives the chance to carry out further planning and control. It is determined that the purpose of accounting in taxation is to form a reliable and legally justified size of the tax base and determine the amounts of tax liabilities from taxes and fees for generalization in tax reporting for individual taxes. The accounting process of calculations for taxes and fees of business entities is outlined. It is proposed to separate the objects of taxation in the accounting policy of enterprises.

Key words: taxes, fees, accounting, taxation, direct taxes and fees, indirect taxes and fees.

Fig.: 2. Tabl.: 2. Ref.: 11.

УЧЕТ В НАЛОГООБЛОЖЕНИИ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЙ

ПОДОЛЯНЧУК Е.А.,

**кандидат экономических наук, доцент,
заведующая кафедрой учета и налогообложения в**

отраслях экономики,

Винницкий национальный аграрный университет

(г. Винница)

В статье проведен анализ доходов сводного бюджета Украины и определено, что поступления в бюджет растут и, в основном, за счет налогов и сборов. Раскрыто нормативное определение понятий «налог» и «сбор» и обозначены их основные характерные признаки. Проведено критическую оценку сущности характеризующих дефиниций и определены несоответствия терминологического аппарата. Установлено, что в основе определений учтен принцип обязательности уплаты налога или сбора, уплачиваемого конкретным плательщиком на определенный счет соответствующего бюджета. Выделены основные критерии разграничения прямых и косвенных налогов: способ перекладывания: прямые – один участник в расчете и уплате, косвенные – несколько участников; объект налогообложения: прямые – с дохода, прибыли, имущества и ресурсов, косвенные – из стоимости потребления или использования товаров; субъект уплаты: прямые платит налогоплательщик – производитель или продавец, владелец товара, косвенные – субъект налоговой нагрузки (покупатель, у которого возникают расходы). Учитывая исследования ученых и собственное мнение, предложено на законодательном уровне обосновать терминологию определений прямых и косвенных налогов, а также определить четкий их классификационный перечень. Доказано, что бухгалтерский учет влияет на принятие управленческих решений, поскольку полученная учетная информация свидетельствует данные о деятельности предприятия и дает возможность осуществлять в дальнейшем планирование и контроль. Обусловлено, что целью учета в налогообложении является формирование достоверного и законодательно

обоснованного размера базы и определения сумм налоговых обязательств по налогам и сборам для обобщения в налоговой отчетности по отдельным налогам. Обозначен учетный процесс расчетов по налогам и сборам субъектов предпринимательства. Предложено в учетной политике предприятий выделять объекты налогообложения.

Ключевые слова: налоги, сборы, учет, налогообложение, прямые налоги и сборы, косвенные налоги и сборы.

Рис.: 2. Табл.: 2. Лит.: 11.

Постановка проблеми. Для забезпечення виконання завдань і функцій органів державної влади та реалізації програм економічного і соціального розвитку формується бюджет держави та окремих територіальних громад. Держава, визначаючи розміри ставок податків та зборів (платежів), податкові періоди, терміни сплати регулює рівномірність надходжень до бюджету та розвиток і функціонування окремих галузей або сфер економіки. За даними Міністерства фінансів України можна відзначати, що упродовж останніх років у загальних обсягах доходів зведеного державного бюджету країни в межах 80% належить саме податковим надходженням. Однак, в умовах сьогодення невідповідність надходжень до бюджету фінансовим потребам держави викликає потребу в удосконаленні системи оподаткування. Очевидним є той факт, що ефективно управління податками забезпечить досягнення балансу інтересів різних сторін (держави, підприємства та громадян).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Постійна увага науковців та практиків щодо вдосконалення податкової системи та розрахунків за податками засвідчує актуальність дослідження. Значний науковий доробок щодо сутності систем оподаткування, впливу прямих і непрямих податків на економічний та соціальний розвиток країни, порядок адміністрування містять праці багатьох вчених, зокрема: Калетніка Г.М., Гончарук І.В., Гудзенко Н.М., Ємчик Т.В., Коваль Н.І., Метелиці В.М., Подолянчук О.А., Томнюк Т.Л. та інших.

Так, дослідниками наукової школи Вінницького національного аграрного університету, очолюваної Г.М. Калетніком, розкрито загальні засади оподаткування сільськогосподарських товаровиробників та виокремлено проблеми і визначено нові підходи в системі державного регулювання податкової політики [1, с. 171-182]. Ємчик Т.В. зазначає, що основним засобом забезпечення збалансованості економіки України та сталого розвитку є державне регулювання [4, с. 19]. Метелиця В.М. та Подолянчук О.А., на підставі оцінки ефективності роботи системи моніторингу податкових накладних, пропонують науково-обґрунтовані рекомендації агропідприємствам щодо документального забезпечення відновлення реєстрації податкових накладних і розрахунків коригувань та уникнення зупинки такої реєстрації у майбутньому [6, с. 146-147]. Подолянчук О.А., Коваль Н.І., Гудзенко Н.М. визначають, що кризові явища в Україні спонукають до пошуків варіантів підвищення ефективності функціонування економіки шляхом використання різноманітних форм господарювання [9, с. 130].

Віддаючи належне науковим доробкам вчених, варто сказати, що в умовах сучасної системи електронного адміністрування розрахунків за податками та автоматизацією облікових процесів, поза увагою лишаються питання практики

відображення в обліку розрахунків за податками і зборами. Це знижує розуміння сутності бухгалтерських записів на початковому етапі опрацювання облікової інформації.

Формулювання цілей статті. Метою статті є визначення сутності понятійного апарату прямих і непрямих податків та розкриття основ обліку розрахунків за податками і зборами як основи управління ними.

Виклад основного матеріалу дослідження. Формування податкових надходжень до бюджету країни здійснюється шляхом акумулювання податків і зборів, які формують податкову систему. Аналізуючи дані Міністерства фінансів України за останні роки (табл. 1) можна підсумувати, що надходження до бюджету зростають і, в основному, за рахунок податкових надходжень.

Таблиця 1

Аналіз доходів зведеного бюджету України

Рік	Вид надходжень							
	податкові		неподаткові		інші		усього	
	млн. грн.	%	млн. грн.	%	млн. грн.	%	млн. грн.	%
2014	367511,90	80,58	80612,80	17,68	7942,30	1,74	456067,30	100,00
2015	507635,90	77,85	140154,40	21,50	4240,70	0,65	652031,00	100,00
2016	650781,70	83,14	125391,90	16,02	6575,60	0,84	782748,50	100,00
2017	828158,80	81,45	154370,90	15,18	34258,60	3,37	1016788,30	100,00
2018	986348,50	83,29	192703,90	16,27	5225,70	0,44	1184278,10	100,00
2019	1070321,80	82,98	212789,20	16,50	6668,80	0,52	1289779,80	100,00
2020	1136687,20	82,57	234409,50	17,03	5564,90	0,40	1376661,60	100,00

Джерело: сформовано автором за даними [2]

За даними таблиці 1 спостерігається стала тенденція наповнення зведеного державного бюджету податковими надходженнями, від 77% до 88%. Так, у 2020 році цей показник становив 1136687,2 млн. грн., що на 66 365,4 млн. грн. більше у порівнянні з 2019 роком та на 150 338,7 млн. грн. більше порівняно з 2018 роком. Якщо порівняти з 2014 роком, то сума податкових надходжень зросла на 769 175,3 млн. грн., що засвідчує зростання більш як у три рази. Таким чином, можна стверджувати, що за аналізований період структура податкових надходжень до бюджету змінювалася, що пов'язано зі зміною економічних та політичних процесів.

Варто відзначити, що, насамперед, доречно визначити сутність податків та зборів, що є вихідним положенням для дослідження змісту прямих і непрямих податків та з'ясування частки бюджетоутворюючих податків, зборів, платежів у загальній сумі податкових надходжень.

Сутність понять «податок» та «збір» визначено статтею 6 Податкового кодексу України (далі – ПКУ): податком є обов'язковий, безумовний платіж до відповідного бюджету або на єдиний рахунок, що справляється з платників податку відповідно до норм ПКУ; збором (платою, внеском) є обов'язковий платіж до відповідного бюджету або на єдиний рахунок, що справляється з платників зборів, із умовою отримання ними спеціальної вигоди, у тому числі внаслідок вчинення на користь таких осіб державними органами, органами місцевого самоврядування, іншими уповноваженими органами та особами

юридично значимих дій [8].

Характеризуючи нормативно-правове регулювання податкової системи України, науковцями обґрунтовано основні характеристики податків і зборів (рис. 1).

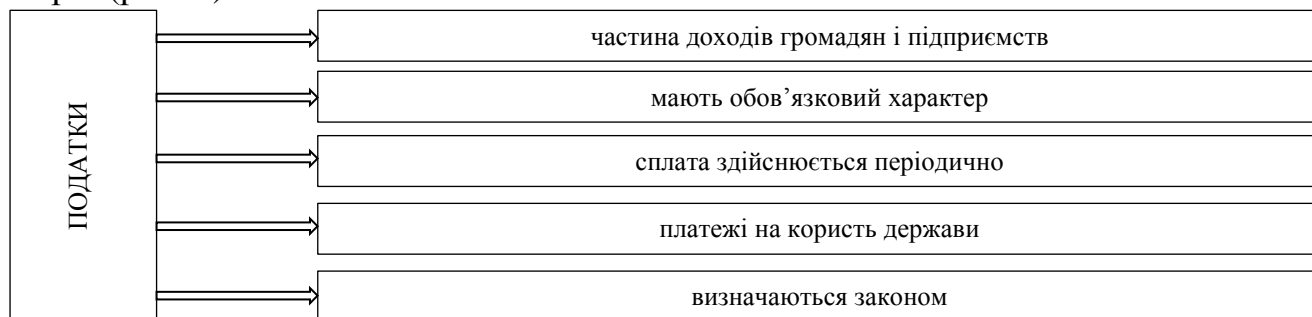

Рис. 1. Основні характерні ознаки податків і зборів

Джерело: сформовано автором за даними [1, с. 171]

Враховуючи нормативне визначення сутності характеризованих дефініцій, спостерігається акцент на обов'язковості сплати податку чи збору конкретним платником на визначений рахунок відповідного бюджету і відсутність будь-яких підтекстів щодо прямих і непрямих. Також у ПКУ немає визначення прямих і непрямих податків. У статті 8 приведено види податків та зборів, а статті 9 і 10 відповідно надають перелік загальнодержавних та місцевих податків і зборів. Проте, при визначенні податку на додану вартість та акцизного податку охарактеризовано, що вони є непрямими. У зв'язку з цим у науковій літературі існує багато визначень окреслених дефініцій, кожне з яких має право на існування, адже виокремлює думку кожного автора про сутність даного поняття.

Зазначимо, що кожен податок має свою сутність і, враховуючи об'єкт, функціональне призначення, механізм розрахунку, історично прийнято їх поділяти на прямі і непрямі. В основі такого поділу покладено, насамперед, процес перекидання податків. Перекидання податків, як правило, характеризують як процес повного або часткового перерозподілу податкового навантаження між різними суб'єктами податкових відносин, які мають економічні або господарські відносини. Це означає, що прямі податки сплачуються однією особою із доходу чи майна, а непрямі – сплачує особа-споживач товарів, а перераховує до бюджету особа-продавець.

Враховуючи обумовлене, можна виокремити основні критерії розмежування прямих і непрямих податків:

- 1) спосіб перекидання: прямі – один учасник у розрахунку та сплаті, непрямі – декілька учасників;
- 2) об'єкт оподаткування: прямі – з доходу, прибутку, майна та ресурсів, непрямі – з вартості споживання чи користування товарів;
- 3) суб'єкт сплати: прямі сплачує платник податку – виробник чи продавець, власник товару, непрямі – суб'єкт податкового навантаження (покупець, в якого виникають витрати).

Сучасні дослідження науковців свідчать про поступовий відхід від розмежування податків за критерієм перекидання. Адже перекидання

податкового навантаження може бути за будь-яким податком, незалежно від його сутності, природи та механізму справляння. Перекладення податку відбувається, в основному, в сфері обміну (обороту), при якому, як відомо, податок включається в ціну товарів та оплачується кінцевим споживачем. Це притаманно непрямим податкам. У сфері виробництва перекладання податків проявляється в меншій мірі, але, наприклад, прямі податки, як стаття витрат, також враховуються при формуванні ціни, отже, перекладаються на покупця. Подальший розвиток теорії перекладення податків, поява абсолютної, оптимістичної, песимістичної теорій, а також теорій національних європейських економічних шкіл, із одного боку, додали дуже багато нового до розуміння сутності непрямого оподаткування, а з іншого – остаточно спростували можливість використання перекладності податків як виключного критерію для їх класифікації на прямі та непрямі [11, с. 186].

Проте, перекладання податків залишається актуальним не лише для України, а й сучасних європейських держав. Як підтверджують наукові погляди [7, с. 394], перекладення податків реалізується за допомогою механізму цін, веде до їх послідовної ланцюгової зміни лініями прямих і зворотних зв'язків, які пронизують всю економічну діяльність, є частиною процесу ціноутворення, виробництва і розподілу кінцевого продукту. Встановлення податку або зміна механізму його обчислення спричиняють ланцюговий вплив на розподільчий механізм, який реалізується в такому напрямку: податок – ціна – споживання – рівень платоспроможності населення – дохід підприємства – дохід держави.

Що стосується об'єкта оподаткування та виникнення бази оподаткування, то об'єктами виступають доходи, прибуток, майно та ресурси, спожита вартість (споживання або витрати).

Аналіз наукової літератури свідчить про наступний підхід до класифікації прямих та непрямих податків за об'єктами оподаткування [11, с. 187]:

- податки на доходи – обов'язкові платежі, які стягуються з чистого доходу фізичних і юридичних осіб у момент їх отримання. Безпосередніми об'єктами оподаткування є заробітна плата та інші доходи громадян, прибуток чи валовий дохід підприємства (податок на доходи фізичних осіб, податок на прибуток, єдиний податок);

- податки на ресурси та майно – обов'язкові платежі, які стягуються внаслідок наявності конкретного виду майна, що перебуває у власності чи користуванні (плата за землю, податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, транспортний податок), використання певних ресурсів державної, приватної чи колективної власності (рентна плата), а також здійснення певного негативного впливу на природні ресурси (екологічний податок);

- податки на споживання (витрати) – обов'язкові збори, які стягуються в процесі споживання товарів, робіт та послуг, причому їх сплата не залежить від результатів фінансово-господарської діяльності, а від розміру споживання (витрат). Вони справляються у вигляді непрямих податків (податок на додану вартість, акцизний податок, мито).

Проте, вважаємо, що єдиний податок у частині платників IV групи не може бути віднесений до податків на доходи. Цей податок є за своєю сутністю податком на ресурси, якими володіють чи користуються

сільгосптоваровиробники.

Характеризуючи суб'єкти сплати податків, насамперед, доречно говорити про податкове навантаження на громадян та підприємців. Суб'єкти підприємницької діяльності в процесі ціноутворення закладають частку податку до ціни товару і тим самим перекладають його на інших фізичних чи юридичних осіб. Тому суб'єктами сплати непрямих податків виступають споживачі товарів, а прямих – виробники товарів та підприємці, які здійснюють їх реалізацію.

Враховуючи дослідження науковців та власну думку, вважаємо доречним на законодавчому рівні обґрунтувати термінологію визначень прямих та непрямих податків, а також окреслити чіткий їх класифікаційний перелік.

Вважаємо об'єктивним трактувати прямі податки як обов'язкові платежі, вилучення яких здійснюється з частини особистого доходу платника податків і розмір яких залежить від величини наявного у нього (чи такого, що перебуває в його користуванні) об'єкта оподаткування у вигляді прибутку, доходу, майна чи ресурсів. Непрямі податки – це обов'язкові платежі, розмір яких залежить від вартості певного виду товарів, яким володіє виробник, власник чи користувач, і сплата яких перекладається на суб'єкта податкового навантаження в якого виникають витрати з придбання товарів. Приналежність кожного податку та збору до певної класифікаційної групи характеризує його функціональне призначення, дає можливість більш повно розкрити їх економічну сутність, напрям та характер впливу на соціально-економічний розвиток суспільства.

Вивчення наукових досліджень дає можливість виокремити наступні класифікаційні групи прямих податків та зборів:

- податки з доходу чи прибутку: податок на прибуток, єдиний податок платників I-III груп, податок з доходів фізичних осіб, туристичний збір;
- податки з майна чи ресурсів: податок на майно, рентна плата, екологічний податок, збір за місця для паркування транспортних засобів, єдиний податок платників IV групи.

Серед непрямих податків виокремлюються акцизи, фіскальна монополія і мито. Систему непрямого оподаткування в Україні формують такі три податки, як [8]:

- податок на додану вартість – непрямий податок, який нараховується та сплачується відповідно до норм розділу V ПКУ;
- акцизний податок – непрямий податок на споживання окремих видів товарів (продукції), визначених ПКУ як підакцизні, що включається до ціни таких товарів (продукції);
- митні платежі – податки, що відповідно до ПКУ або митного законодавства справляються під час переміщення або у зв'язку з переміщенням товарів через митний кордон України та контроль за справлянням яких покладено на контролюючі органи.

Податкові надходження у вигляді податків та зборів, як основа доходів державного бюджету, є важливим елементом впливу держави на соціально-економічний розвиток суспільства. Саме тому вони є фінансовою базою діяльності держави. Стало традиційним трактувати використання прямих податків як зручніших для платників, непрямих – як стабільніших для бюджету [3, с. 353].

У таблиці 2 представимо структуру бюджетоутворюючих податкових надходжень задля визначення частки прямих та непрямих податків у загальній сумі доходів зведеного державного бюджету.

Таблиця 2

Аналіз структури податкових надходжень до зведеного державного бюджету України, %

Податкові надходження за роками	2014 р.	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2020 р.	Відхилення	
								2020 р. ± 2019 р.	2020 р. ± 2014 р.
Податок на доходи фізичних осіб	16,49	15,33	17,73	18,26	19,41	21,36	21,44	0,08	4,95
Податок на прибуток підприємств	8,81	5,99	7,69	7,22	8,97	9,10	8,61	-0,49	-0,2
Рентна плата та плата за користування інших природних ресурсів	7,37	6,43	5,95	5,03	4,23	4,03	4,15	0,12	-3,22
Акцизний податок з вироблених в Україні підакцизних товарів	6,19	5,95	7,04	6,67	6,14	5,53	5,98	0,45	-0,21
Акцизний податок з ввезених в Україну підакцизних товарів	3,70	3,73	4,47	4,69	4,57	4,61	4,68	0,07	0,98
Податок на додану вартість з вітчизняних товарів (з врахуванням бюджетного відшкодування)	6,96	6,09	6,91	6,24	6,68	6,89	9,19	2,3	2,23
Податок на додану вартість з імпортованих товарів	23,52	21,28	23,18	24,64	24,94	22,47	19,91	-2,56	-3,61
Податки на міжнародну торгівлю та зовнішні операції					2,29	2,33	2,21	-0,12	+2,21
Місцеві податки та збори	1,77	4,15	5,40	5,24	5,15	5,70	5,50	-0,2	3,73
Інші податки та збори	1,61	0,10	0,64	0,46	0,42	0,47	0,39	-0,08	-1,22
Усього	80,58	77,85	83,14	81,45	83,29	82,98	82,57	-0,41	1,99

Джерело: сформовано автором за даними [2]

За досліджуваний період спостерігається тенденція до сталості податкових надходжень до бюджету України. В цілому податкові надходження показали незначний приріст. Так, у 2020 році вони склали 82,57%, що порівняно з 2019 роком навіть менше на 0,41%, а порівнюючи з 2014 роком на 1,99% більше. Аналізуючи дані таблиці 2, зазначимо, що непрямі податки забезпечують значну частину надходжень до зведеного бюджету країни, і за досліджуваний період збільшилися. У 2020 році непрямі податки склали 41,97% в загальній структурі податкових надходжень, а прямі – 34,2%. Порівнюючи ці показники з 2019 роком, надходження непрямих податків зменшилося на 2,47%, а прямих – зросли на 0,29%. Якщо здійснити порівняння з 2014 роком, то частка непрямих податків зросла на 1,6%, а прямих на 1,53%. Варто також зауважити, що в структурі податкових надходжень до зведеного державного бюджету зростає частка місцевих податків і зборів, порівняно з 2014 роком вона зросла з 1,77% до 5,5%, що на 3,73% більше. Зростання частки останніх пов'язано з реформуванням та децентралізацією органів місцевого самоврядування.

За досліджуваний період, основними факторами впливу на структуру податкових надходжень до бюджету країни стали зміни до чинних законодавчих

актів, які зумовлені коригуванням податкової політики держави в частині зміни податкових ставок, бази оподаткування, податкових пільг, рівня прожиткового мінімуму та мінімальної заробітної плати, а також розподілом загальнодержавних доходів між різними ланками бюджетної системи у зв'язку з реформою децентралізації. Так, у 2016 році введена єдина ставка податку на доходи фізичних осіб 18% (замість 15% і 20%); зменшено ставку податку на доходи фізичних осіб для пасивних доходів у 2016 році з 20% до 18%, а у 2019 році до 18%, 9% та 5%; відмінено щомісячну авансову сплату податку на прибуток та запроваджено щоквартальне декларування; зросли ставки акцизного податку та єдиного податку. Вагомим впливом на дохідну частину бюджету у 2020 році стала коронавірусна хвороба, яка охопила пандемією весь світовий простір, і змінила тренди розвитку економіки. Також чинниками впливу на надходження до бюджету є обсяги виробництва продукції, обсяги імпорту та експорту, податкове навантаження, рівень тінзації доходів, рівень легалізації виплати заробітної плати, платоспроможність населення та інфляція.

Вітчизняна практика показує, що проведені реформи у сфері оподаткування не сприяли повному вирішенню ключових проблем справляння податків, якими залишаються: надмірне податкове навантаження, великі масштаби тіньової економіки та ухиляння від сплати податків, обтяжливі податкові процедури та нестабільність податкового законодавства. Основними проблемами справляння прямих і непрямих податків сьогодні є: нерегульовані правові гарантії для учасників податкових відносин; відсутні прозорі й ефективні механізми захисту прав платників податків, щодо яких держава займає домінуюче становище; досить значний рівень витрат платників податків на збір документації та звітування; досить низький рівень податкової культури та відсутність сформованої податкової свідомості у вітчизняних платників податків; заплутані правила адміністрування [5, с. 71].

На думку науковців і дослідників [5, с. 71], вирішення наявних проблем можливе таким чином: налагодження довірчих взаємин платника податків та податкових органів; робота над правовою грамотністю й інформованістю суспільства; узгодження платниками податків із податковими органами нових схем організації бізнесу; автоматизація форм податкового контролю, поліпшення його методик.

Оцінивши структуру податкових надходжень до зведеного державного бюджету, можемо стверджувати, що основою для проведення будь-яких аналітичних розрахунків та прийняття управлінських рішень на мікро- і макрорівнях необхідна об'єктивна та достовірна інформація, яку ми можемо отримати з даних бухгалтерського обліку.

Неодноразово в наукових публікаціях доведено, що бухгалтерський облік впливає на прийняття управлінських рішень, оскільки отримана облікова інформація засвідчує дані про діяльність підприємства і дає можливість здійснювати в подальшому планування та контроль. Бухгалтерський облік забезпечує систематизацію інформації у первинних документах, облікових регістрах та звітних формах про наявність ресурсів, джерела їх формування, напрями використання, про здійснювані господарські процеси та операції, їх

характер і обсяги, про формування доходів, витрат та результати діяльності, про запозичені та залучені кошти і стан заборгованості по розрахунках тощо. Таким чином облікова інформація є основою для трансформації даних у відповідності до запитів користувачів. Одним із користувачів облікової інформації є держава в особі податкових адміністраторів, тому організація бухгалтерського обліку розрахунків із бюджетом є важливим інструментом у процесі управління економікою країни [10, с. 45].

Потреба в інформації для прийняття конкретного рішення є індивідуальною і залежить від багатьох факторів. Тому, враховуючи теоретичне підґрунтя вважаємо, що обліково-інформаційне забезпечення розрахунків за податками – це сукупність достовірної, доречної і достатньої облікової інформації про зміст господарських операцій, які пов'язані з виникненням об'єкта і бази оподаткування, та законодавчих і нормативних актів, які регламентують і визначають відносини, що виникають у сфері оподаткування [10, с. 47].

Норми Податкового кодексу України розкривають два варіанти обрання суб'єктами господарювання системи оподаткування:

1) сплата податків на загальній системі оподаткування. Загальна система оподаткування, обліку та звітності – має складну систему ведення бізнесу з точки зору обліку та звітності. Проте вона дозволяє займатися будь-яким видом діяльності та немає інших обмежень, що притаманні спрощеній системі оподаткування. Загальна система оподаткування складається з сукупності податків і зборів до бюджету, що нараховуються у встановленому законами України порядку;

2) сплата податків за спрощеною системою оподаткування. Спрощена система оподаткування, обліку та звітності – особливий механізм справляння податків і зборів, що встановлює заміну сплати окремих податків і зборів, на сплату єдиного податку в порядку та на умовах, визначених ПКУ, з одночасним веденням спрощеного обліку та звітності [10, с. 52].

Незалежно від того, яку систему оподаткування обрано суб'єктом господарювання, він зобов'язаний належним чином вести облік і реєструвати здійснювані господарські операції. Реєстрація фактів, пов'язаних із виникненням бази оподаткування знаходить відображення в первинних документах. Інформація про розрахунки з бюджетом за податками і зборами узагальнюється в системі відповідних рахунків бухгалтерського обліку та різних формах звітності. Визначення суми податкових платежів здійснюється в процесі обробки інформації різного рівня і за кожним із відповідних етапів (рис. 2).

Форми первинних документів для визначення бази оподаткування та податкового зобов'язання встановлені діючим податковим законодавством (наприклад, податкові накладні, акцизні накладні). Також замість них використовуються первинні облікові документи бухгалтерського обліку. Платник податку може розробити первинні документи податкового обліку самостійно (довідки бухгалтера, податкові розрахунки, пояснювальні записки). Вся інформація з первинних документів узагальнюється в системі рахунків бухгалтерського обліку або ж здійснюється облік без використання методу подвійного запису.

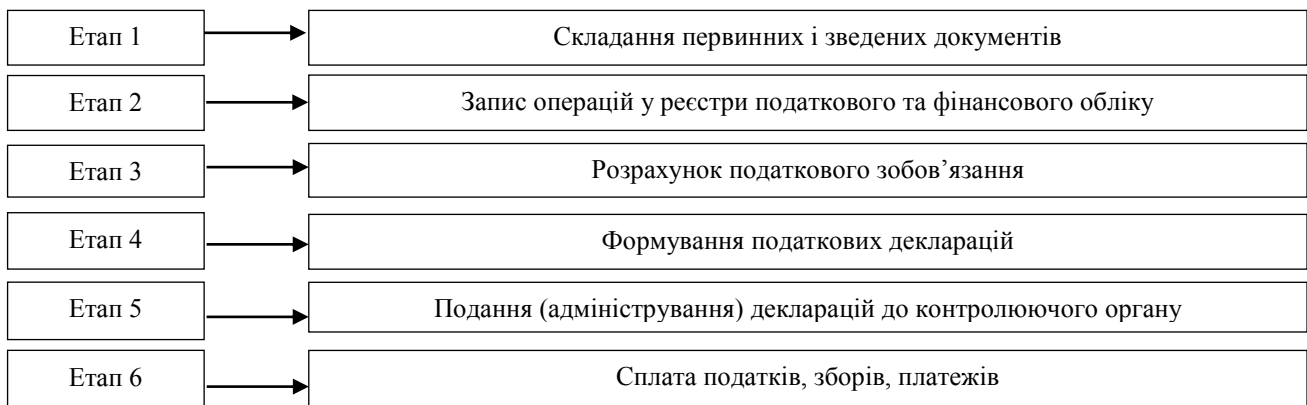

Рис. 2. Обліковий процес розрахунків за податками і зборами суб'єктів підприємництва

Джерело: сформовано автором

Податкові реєстри – це узагальнюючі форми для систематизації даних про базу оподаткування та податкові зобов'язання за звітний (податковий) період, які згруповані відповідно до вимог податкового законодавства. Форми податкових реєстрів законодавчо регламентовані (наприклад, за податком на додану вартість – Єдиний реєстр податкових накладних, за податком на доходи фізичних осіб – книга обліку доходів та витрат).

Податкова звітність – це декларації, розрахунки, звіти, які складають платником податків виходячи з даних обліку окремо для кожного сплачуваного податку чи збору.

Бухгалтерський зміст податків пояснюється тим, що їх розрахунок та сплату до бюджету забезпечує система бухгалтерського обліку платників податків, в якій податки кваліфікуються як зобов'язання підприємства [10, с. 52].

Тому, метою обліку в оподаткуванні будь-якого суб'єкта господарювання є формування достовірного і законодавчо обґрунтованого розміру бази оподаткування та визначення сум податкових зобов'язань із податків і зборів для узагальнення у податковій звітності за окремими податками.

Для обліку розрахунків за сумами нарахованих податків і зборів призначено рахунок 64 «Розрахунки за податками й платежами» у розрізі субрахунків 641 «Розрахунки за податками» та 642 «Розрахунки за обов'язковими платежами». За кредитом рахунку 64 «Розрахунки за податками й платежами» відображаються нараховані платежі до бюджету, за дебетом – перерахування у бюджет. Беручи до уваги розрахунки за конкретними податками і зборами суб'єкти господарювання відкривають необхідні аналітичні рахунки. Варто також враховувати той факт, що суб'єкти малого підприємництва мають право не здійснювати подвійний запис і вести облік у відповідних журналах та реєстрах. Тому інформаційною базою для розрахунків за податками будуть слугувати саме записи в журналах, підтверджені первинними документами.

Висновки. Податки та збори, виступаючи регулятором підприємницької діяльності, за чинним законодавством поділяються на загальнодержавні і місцеві. Разом із цим найбільш поширеною класифікаційною ознакою є поділ за способом перекладання або ж формою оподаткування – на прямі і непрямі. За результатами

дослідження визначено, що прямі податки і збори за своєю сутністю відрізняються від непрямих об'єктом, суб'єктом сплати та способом перекладання на інших платників податків. Особливості системи оподаткування суб'єктів господарювання та специфічні методи і прийоми обчислення податків і зборів (обов'язкових платежів) впливають на ведення обліку в оподаткуванні, а відтак, останній потребує ґрунтовних знань практикуючих бухгалтерів та постійного глибокого дослідження. З метою формування достовірної інформації про розрахунки за податками і зборами, визначення податкового навантаження та обрання оптимального режиму оподаткування вважаємо доречним виокремлення в обліковій політиці підприємств об'єктів оподаткування.

Список використаних джерел

1. Калетнік Г.М., Гончарук І.В., Ємчик Т.В., Лутковська С.М. Аграрна політика та земельні відносини: підручник. Вінниця: ВНАУ, 2020. 307 с.
2. Доходи зведеного бюджету України. URL: <https://index.minfin.com.ua> (дата звернення: 25.02.2021).
3. Каламбет (Юдіна) С.В., Ткаченко В.Є. Податки як інструмент вирівнювання фінансових результатів діяльності суб'єктів господарювання. *Економіка і суспільство*. 2016. Вип. 5. С. 350-356.
4. Калетнік Г.М., Ємчик Т.В. Державне регулювання соціально-економічного розвитку сільських територій в Україні. *Економіка, фінанси, менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2020. № 2. С. 7-22.
5. Косач І.А., Жаворонок А.В., Марусяк Н.В. Сучасний стан прямого та непрямого оподаткування. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2018. Вип. 20, Ч. 2. С. 67-71.
6. Метелиця В.М., Подолянчук О.А. Управління ризиками блокування податкових накладних/розрахунків коригувань агропідприємств. *Економіка, фінанси, менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2020. № 2. С. 132-149.
7. Паєнтко Т.В., Савченко Ю.М. Теоретичні засади класифікації перекладання податків. *Бізнес Інформ*. 2018. № 12. С. 393-399.
8. Податковий кодекс України: Закон України від 2 грудня 2010 р. № 2755-VI. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (дата звернення: 25.02.2021).
9. Подолянчук О.А., Коваль Н.І., Гудзенко Н.М. Облік в фермерських господарствах: навчальний посібник. Київ: «Центр учбової літератури», 2019. 374 с.
10. Podolianchuk O.A. Accounting and information support of tax calculations. *The scientific heritage*. 2020. №51. P. 44-54.
11. Томнюк Т.Л. Концептуальні підходи до визначення сутності прямих та непрямих податків. *Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. Економічні науки*. 2019. Вип.1 (73). С. 183-195.

References

1. Kaletnik, H.M., Honcharuk, I.V., Yemchyk, T.V., & Lutkovska, S.M. (2020). *Ahrarna polityka ta zemel'ni vidnosyny* [Agrarian policy and land relations] Vynnytsya:

VNAU [in Ukrainian].

2. Dokhody zvedenoho byudzhetu Ukrayiny [Revenues of the consolidated budget of Ukraine] (25, February 2021). *index.minfin.com.ua* Retrieved from: <https://index.minfin.com.ua> [in Ukrainian].

3. Kalambet, (Yudina) S.V., & Tkachenko, V.YE. (2016). Podatky yak instrument vyrivnyuvannya finansovykh rezultativ diyalnosti subyektiv hospodaryuvannya [Taxes as a tool for equalization of financial results of economic entities]. *Ekonomika i suspilstvo – Economics and society*, 5, 350-356 [in Ukrainian].

4. Kaletnik, H.M., & Yemchyk, T.V. (2020). Derzhavne rehulyuvannya sotsialno-ekonomichnoho rozvytku silskykh terytoriy v Ukrayini [State regulation of socio-economic development of rural areas in Ukraine]. *Ekonomika, finansy, menedzhment: aktual'ni pytannya nauky i praktyky – Economics, finance, management: current issues of science and practice*, 2, 7-22 [in Ukrainian].

5. Kosach, I.A., Zhavoronok, A.V., & Marusyak, N.V. (2018). Suchasnyy stan pryamoho ta nepryamoho opodatкування [The current state of direct and indirect taxation]. *Naukovyy visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu – Scientific Bulletin of the Uzhhorod National university*, 20,(2), 67-71 [in Ukrainian].

6. Metelytsya, V.M., & Podolyanchuk, O.A. (2020). Upravlinnya ryzykamy blokuvannya podatkovykh nakladnykh/rozrakhunkiv koryhuvan ahropidpryyemstv [Risk management of blocking tax invoices/calculations of adjustments of agricultural enterprises]. *Ekonomika, finansy, menedzhment: aktualni pytannya nauky i praktyky – Economy, finance, management: current issues of science and practice*, 2, 132-149 [in Ukrainian].

7. Payentko, T.V., & Savchenko, Yu.M. (2018). Teoretychni zasady klasyfikatsiyi perekladannya podatkov [Theoretical principles of classification of tax transfer]. *Biznesinform*, 12, 393-399 [in Ukrainian].

8. Podatkovy kodeks Ukrayiny [Tax Code of Ukraine]. (2010, December 2). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy – Bulletin of Verkhovna Rada of Ukraine*. Retrieved from: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> [in Ukrainian].

9. Podolianchuk, O.A., Koval, N.I., & Hudzenko. N.M. (2019). *Oblik v fermerskykh hospodarstvakh: navchalnyy posibnyk [Accounting in farms: a textbook]*. Kyiv: «Tsentr uchbovoyi literatury» [in Ukrainian].

10. Podolianchuk, O.A. (2020). Accounting and information support of tax calculations. *The scientific heritage*, 51, 44-54. [in English].

11. Tomnyuk, T.L. (2019). Kontseptualni pidkhody do vyznachennya sutnosti pryamykh ta nepryamykh podatkov [Conceptual approaches to determining the nature of direct and indirect taxes]. *Visnyk Chernivetskoho torhovelno-ekonomichnoho instytutu. Ekonomichni nauky – Bulletin of the Chernivtsi Trade and Economic Institute. Economic sciences*, 1 (73), 183-195 [in Ukrainian].

Відомості про автора

ПОДОЛЯНЧУК Олена Анатоліївна – кандидат економічних наук, доцент, завідувач кафедри обліку та оподаткування в галузях економіки, Вінницького національного аграрного університету (21008, м. Вінниця, вул. Сонячна, 3, e-mail: podolianchuk_1@i.ua).

PODOLIANCHUK Olena – Candidate of Economic Sciences, Associate Professor, Head of the Department of Accounting and Taxation in the Fields of the Economy, Vinnytsia National Agrarian University (21008, Vinnytsia, 3 Sonyachna str., e-mail: podolianchuk_1@i.ua).

ПОДОЛЯНЧУК Елена Анатольевна – кандидат экономических наук, доцент, заведующая кафедрой учёта и налогообложения в отраслях экономики, Винницкий национальный аграрный университет (21008, г. Винница, ул. Солнечная, 3, e-mail: podolianchuk_1@i.ua).

УДК: 658.012:338.242

DOI: 10.37128/2411-4413-2021-1-9

**СТАН ТА
НАПРЯМИ
УДОСКОНАЛЕННЯ
ІНФОРМАЦІЙНОЇ
ПІДТРИМКИ
ДІЯЛЬНОСТІ
СІЛЬСЬКО-
ГОСПОДАРСЬКИХ
ПІДПРИЄМСТВ**

ПРАВДЮК М.В.,
кандидат економічних наук,
доцент кафедри обліку та оподаткування
в галузях економіки
Вінницький національний аграрний університет
(м. Вінниця)

У статті уточнено призначення та завдання інформаційної підтримки діяльності сільськогосподарських підприємств, висвітлено її особливості та досліджено її стан. Встановлено що: переважно керівники та спеціалісти усвідомлюють необхідність інформаційної підтримки виробничих та бізнес процесів, існування безпосереднього зв'язку між обсягами виробництва підприємства та рівнем його діджиталізації. Зазначено, найчастіше підприємства користуються технологіями електронного документообігу, наявність власних сайтів, які майже не використовуються для розміщення реклами, пошуку партнерів та розширення клієнтської бази щодо збуту сільськогосподарської продукції. Такий стан інформаційної підтримки діяльності сільськогосподарських підприємств зумовлює: постійне дублювання інформації та інформаційних потоків; ускладненість швидкого своєчасного знаходження необхідної інформації; втрати важливої інформації, через відсутність автоматизованого системного контролю; нераціональність використання інформаційного масиву, що зумовлює підвищення матеріальних, людських та фінансових витрат; зростання трудовитрат на пошук, обробку, зберігання необхідної інформації; неможливість проведення автоматизованого аналітичного аналізу та статистичної звітності. Обґрунтовано, що для удосконалення інформаційної підтримки в сільськогосподарських підприємствах й підвищення продуктивності праці персоналу та зручності їх роботи в єдиному інформаційному архітектурному середовищі, доцільно здійснити моделювання й прогнозування бізнес-процесів із уточненням інформаційних запитів, проаналізувати наявність збоїв і затримок інформаційних потоків, виявити зв'язки та взаємозалежності з іншими інформаційними блоками, розробити сценарії щодо вчасного та достовірного інформаційного забезпечення для здійснення усіх бізнес-процесів.

Удосконалена інформаційна підтримка в сільськогосподарських підприємствах на засадах єдиного інтегрованого інформаційного архітектурного середовища зі структурним розмежуванням телекомунікаційного доступу дозволить одержати спектр конкурентних переваг.